

КРЕАТИВНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ: РОЗВИТОК ТА ПІДТРИМКА ТВОРЧИХ ПОТЕНЦІАЛІВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Дідик Наталія Михайлівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
ORCID ID: 0000-0001-5852-2379

Руденок Алла Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки

Хмельницького національного університету
ORCID ID: 0000-0003-1197-0646
Researcher ID: AAE-6502-2021
Web of Science: 4236111

Логвіна Оксана Анатоліївна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
ORCID: 0000-0002-0359-5850

У статті розкривається компетенція креативності як необхідна умова успішної реалізації людини в професійному просторі. Саме тому для досягнення певних професійних успіхів дуже важливо навчитися креативності, а потім уміло виявляти та використовувати її в професійній сфері. Це твердження стосується не тільки творчих професій, а й багатьох інших, оскільки спектр соціономічних професій постійно розширюється та збільшується. Успішність фахівця починає залежати від його творчих здібностей, умінь генерувати нові ідеї, гнучкості та швидкості адаптації. Саме тому креативність стає необхідною й важливою рисою фахівця, що відповідає сучасним вимогам професійних співтовариств та численним викликам соціокультурного простору.

Участь у навчанні майбутніх педагогів повинна сприяти розвитку їхньої індивідуальної творчості. Це може здійснюватися через проведення творчих майстеркласів, спільні проєкти з іншими студентами та викладачами, а також заохочення до експериментування зі своїми ідеями й методами роботи. У сучасному освітньому середовищі важливо використовувати інноваційні підходи до навчання, а для цього потрібна креативність. Майбутні педагоги повинні бути відкритими до впровадження нових технологій, ідей та методик у свою педагогічну практику.

Розглянуто, що під час навчання майбутні педагоги повинні мати змогу розвивати своє креативне мислення. Цього може бути досягнуто через використання різноманітних методів та завдань, які сприяють розвитку творчих здібностей, як-от мозковий штурм, рольові ігри та проєктна діяльність. Це особливо важливо в сучасному освітньому контексті, де трапляються різноманітні виклики, такі як інклюзивна освіта, розвиток цифрових технологій тощо.

У висновках ідеться про те, що в професійному становленні майбутніх педагогів креативність відіграє ключову роль, сприяючи розвитку їхньої творчої особистості та готовності до впровадження новаторських підходів у навчальний процес. Важливо, щоб освітні заклади надавали можливості для розвитку креативних здібностей майбутніх педагогів, щоб вони могли успішно впроваджувати інновації у свою педагогічну практику.

Ключові слова: креативність, професійне становлення, професійна реалізація, творчий потенціал, фахівці, інтерактивне навчання.

Didyk Natalii, Rudenok Alla, Lohvina Oksana. Creativity in professional becoming: development and support of the creative potential of future specialists

The article reveals the competence of creativity as a necessary condition for the successful realization of a person in the professional space. That is why, in order to achieve certain professional successes, it is very important to learn creativity, and then skillfully identify and use it in the professional sphere. This statement applies not only to creative professions, but also to many others, since the spectrum of socio-economic professions is constantly expanding and increasing. The success of a specialist begins to depend on his creative abilities, the ability to generate new ideas, flexibility and speed of adaptation. That is why creativity becomes a necessary and important trait of a specialist that meets the modern requirements of professional communities and numerous challenges of the socio-cultural space.

Participation in the training of future teachers should contribute to the development of their individual creativity. This can be done through creative workshops, joint projects with other students and teachers, and encouragement to experiment with your ideas and working methods. In today's educational environment, it is important to use innovative approaches to learning, and this requires creativity. Future teachers should be open to the introduction of new technologies, ideas and methods in their pedagogical practice.

It is considered that during training, future teachers should have the opportunity to develop their creative thinking. This can be achieved through the use of various methods and tasks that promote creativity, such as brainstorming, role-playing and project activities. This is especially important in the modern educational context, where various challenges are encountered, such as inclusive education, the development of digital technologies, etc.

The conclusions state that creativity plays a key role in the professional development of future teachers, contributing to the development of their creative personality and readiness to implement innovative approaches in the educational process. It is important that educational institutions provide opportunities for the development of creative abilities of future teachers so that they can successfully implement innovations in their pedagogical practice.

Key words: *creativity, professional development, professional realization, creative potential, specialists, interactive learning.*

Вступ. Сучасний етап розвитку педагогіки та психології називають етапом творчості та інновацій, оскільки він знаменує собою успішне поєднання та взаємодію різних досліджень, мета яких – виховання творця (креативної, творчої особистості), здатного стати частиною суспільно-економічних відносин, що постійно розвиваються, реалізуючи при цьому свої здібності. Реалії дають змогу зробити висновок: якщо людина хоче бути щасливою в сучасному середовищі, то недостатньо лише здобути професійні знання та розвинути навички і вміння їх застосовувати на практиці. Найголовніше, на що мають бути спрямовані зусилля, – постійний розвиток власного творчого потенціалу й потенціалу однодумців, здатних до створення нових, творчих ідей.

Аналіз останніх освітніх документів у сфері вищої освіти України показав, що метою освіти та виховання має бути професійно компетентний, ініціативний, творчий громадянин, який наповнений почуттям обов'язку та відповідальності перед своїм суспільством. Ця особистість здатна швидко адаптуватися до реалій сучасного світу, характерними рисами якого є підвищення значення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності в контексті динамічних технологічних змін, безперервного зростання інформаційних обсягів. Саме тому, на нашу думку, важливим завданням сучасних закладів вищої освіти в процесі професійного становлення є формування креативної та здатної до постійної самоосвітньої діяльності особистості.

Від сучасних педагогів в умовах зміни цінностей і пріоритетів сьогодні очікується не лише професіоналізм, конкурентоспроможність, опанування нових технологій, а й уміння створювати комфортне середовище для всіх учасників освітнього процесу. Мета освіти трансформується з процесу передавання знань, умінь та навичок формування готовності до самопізнання, побудови себе як особистості та активного усвідомлення власного призначення. Тому завдання педагога – не просто давати готові знання, а сприяти розвитку навичок їх самостійного засвоєння. З огляду на це виникає завдання щодо підготовки вчителів, які здатні застосовувати практично креативну педагогічну технологію.

Матеріали та методи. У сучасній психологічній науці проведено значну кількість досліджень, присвячених різноманітним аспектам професійної діяльності та розвитку особистості загалом. Роботи С. Бережної, Т. Кисельова, Л. Коновалової, Н. Кузьміна, Т. Полякової, а також А. Бодальова, Л. Божович, І. Кона, А. Маркової, Л. Мітіної та інших значно вплинули на розвиток

теорії професійного становлення. Також дослідниками проведено аналіз проблем професійної самосвідомості та самовизначення, вивчено питання професійної адаптації.

Серед низки вживаних у педагогіці та педагогічній психології наукових термінів дедалі частіше застосовується поняття «креативна педагогіка», яка є окремою галуззю, хоча дедалі частіше починає заявляти про права на самостійне існування. Зауважимо, що інтерес науковців до певних аспектів креативної педагогіки пояснюється тим, що творчість є предметом вивчення і філософії, і психології, і педагогіки, і методики навчання та виховання. Тому в площині нашого дослідження актуальними стають роботи О. Антонової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, О. Савченко, С. Сисоєвої, О. Сологуба, М. Холодної та ін. Дослідження становлення та розвитку особистості педагога, його основних особистісних рис представлені в роботах Ю. Бабанського, В. Загвязінського, В. Кан-Калика, Н. Кічук, Н. Кузьміної, М. Поташник, Р. Шакурова.

Результати дослідження. Сучасний світ швидко та динамічно змінюється, трансформується система взаємовідносин між людьми, ускладнюються й прискорюються багато процесів взаємодії в різних сферах, зокрема і в професійних, підвищується міжособова та міжгрупова конкуренція. Конкурентне середовище висуває високі вимоги до людей, які залучені до взаємодії, особливо це стосується професійної сфери в різноманітних соціономічних галузях і сферах (наука, освіта, бізнес, політика, мистецтво, культура, право, релігія). Для того щоб залишатися успішним в умовах досить жорсткої конкуренції, учасникам соціальних груп, що постійно взаємодіють одне з одним, необхідна власна, неповторна унікальність, яка може виявлятися через креативність.

Тому розуміння креативності в сучасних умовах соціальної реальності набуває нових смислів, що й зумовлює актуальність цього терміна та застосування його в найрізноманітніших сферах. На думку дослідників, зокрема, Г. Альтшуллера, Д. Богоявленської, Е. де Боно, Дж. Гілфорда, О. Лука, В. Моляко, Я. Пономарьова, П. Торренса, креативність зараховують до типу загальних здібностей людини і пов'язують з її творчими можливостями. Це здатність людини генерувати нові ідеї, створювати нові поняття, формувати нові вміння тощо. Досі деякі психологи розглядають креативність як одну зі сторін інтелекту [5]. Однак між ними є більш істотна відмінність, для пояснення якої можна скористатися двома типами мислення, які запро-

понував Дж. Гілфорд у своїй кубічній моделі інтелекту: конвергентне мислення (мислення одностороннього руху до єдиного вирішення проблем через об'єднання або синтез уже відомих знань); дивергентне мислення (мислення різнобічного руху до розв'язання проблем зі знаходженням багатьох рішень, нових ідей та можливостей) [1].

Дж. Гілфорд виокремив шість параметрів креативності: – здатність до виявлення та постановки проблем; – «швидкість думки» (кількість ідей, що виникають за одиницю часу); – оригінальність (здатність виробляти ідеї, які відрізняються від загальноприйнятих поглядів, відповідати на подразники нестандартно, нешаблонно); – гнучкість (здатність продукувати різноманітні ідеї); – здатність удосконалити об'єкт, додаючи нові деталі; – здатність загалом вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу [2, с. 15].

Креативність є комплексною категорією, що характеризує сукупність здібностей людини, які допомагають йому швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити ефективні, часто нестандартні рішення, а також підлаштовуватися під систему взаємодій, що виникають під час досягнення поставленої мети. З одного боку, саме поняття креативності як здатності створювати щось нове (продукт, ідею, рішення) має цінність та визначає її затребуваність у різних сферах діяльності. З іншого – світ, соціум, соціальні процеси швидко й динамічно змінюються, відбуваються так звані цифровізація та диджиталізація різних сфер суспільного життя, які супроводжуються величезним обсягом даних, активним обміном інформацією. У таких умовах починає дедалі частіше застосовуватись ефект роботи в умовах багатозадачності, а це колосально підвищує навантаження як на основних працівників організацій, так і на адміністративну ланку. Це щораз вище навантаження та процеси, які охоплюють сучасну соціальну реальність, висувають нові вимоги до зайнятих у різних сферах суспільного життя людей, це стосується політики, економіки (бізнесу), культури, освіти. Тому, щоб бути успішним у певній сфері зайнятості, потрібно вміти генерувати ідеї, і не просто ідеї, а ті, які матимуть цінність як для окремої людини, так і для організації загалом. Отже, креативність стає маркером успішності сучасної людини, особливо у сфері соціономічних професій, де основна схема взаємодії реалізується крізь призму «людина-людина», а без здібності дивергентного мислення та креативності зберігати свою успішність у професійній сфері майже неможливо [3, с. 45].

Для успішної професійної реалізації та якісного професійного становлення осіб соціономічних професій необхідно розвивати креативність як одну з найважливіших компетенцій професійної діяльності. На думку Н. Серебровської та І. Кочергіної, сьогодні фахівцеві соціономічної професії необхідно не вбудовуватись у простір, а опанувати його через трансформацію. Професійний соціономічний простір передбачає прояв соціальної творчості спеціаліста, що забезпечується особливою компетенцією – креативністю [4, с. 38].

Оскільки вища освіта стоїть перед непростими викликами вибору свого майбутнього, необхідно чітко подавати зазначені зміни та дотримуватися певних стратегій. До цих стратегій, що сприяють розвитку творчості майбутніх педагогів, ми зараховуємо:

1) створення в університеті розвивального креативного середовища, яке сприятиме максимальному розкриттю особистості студента;

2) сприяння рефлексивному зверненню студентів до себе та затвердженню програми власного саморозвитку й самоствердження;

3) повне та поглиблене занурення кожного студента в навчальну діяльність, зацікавлення шляхом побудови перспектив розвитку в майбутньому;

4) формування досвіду активної самоосвітньої діяльності.

Реалізація цих стратегій залежить від процесу формування готовності майбутніх учителів до впровадження сучасних креативних педагогічних технологій. Щоб педагогічні кадри були готові до професійної діяльності, потрібно якомога раніше ознайомити майбутніх фахівців з особливостями реальної педагогічної діяльності загалом та з вимогами до навчально-виховного процесу сучасної школи [7, с. 38].

Отже, одним із пріоритетних напрямів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх вчителів ми вважаємо вдосконалення їхньої готовності як до професійної діяльності загалом, так і до впровадження особистісно орієнтованих технологій для розвитку творчого мислення школярів.

Ми переконані, що першочерговим завданням сучасного закладу вищої освіти є формування досвіду креативної діяльності, який має здійснюватися шляхом реалізації кількох напрямів: проектування, планування, спеціальний відбір креативних технологій, щоб максимально сприяти розвитку креативних якостей студента [8, с. 65]. З позицій діяльнісного підходу підготовка майбутнього вчителя до розвитку творчого мислення школярів передбачає таку форму активності студента, за якої він досягає свідомо поставлених цілей, що виникають унаслідок виникнення певних потреб особистості [6].

Уважаємо, що концептуальні положення підготовки майбутніх вчителів до розвитку творчого мислення у школярів мають своєю основою системно-функціональну теорію професійного становлення особистості. Отже, професійне становлення вчителя зумовлене особливостями його майбутньої професії – провадженням навчально-виховної діяльності в процесі викладання майже всіх предметів курсу школи.

Наш час дедалі більше вимагає яскравої особистості майбутнього педагога, який, окрім досконалого володіння своїм навчальним предметом, глибоко володіє здобутками наук про людину та закономірності її розвитку, новими педагогічними технологіями й мистецтвом спілкування. Справжнє покликання вчителя – бути носієм накопичених культурою новітніх загальнолюдських цінностей – реалізовано через усебічне знання національних, культурних, історичних традицій

свого народу, адже він покликаний виховати творчу, всебічно розвинену та компетентну особистість [8].

Модель творчо підготовленого майбутнього педагога передбачає певні параметри: всебічно вихований, психологічно та методично ерудований, з міцно сформованими професійними вміннями, з яскраво вираженою педагогічною спрямованістю, з розвиненим дидактично-методичним мисленням. Це фахівець із вираженим індивідуально-креативним стилем роботи. До зазначених параметрів варто зарахувати найважливіші риси педагогічної креативності майбутнього вчителя: високий рівень соціальної та моральної свідомості; пошуково-проблемний стиль мислення; розвинуті інтелектуально-логічні здібності (уміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творчу фантазію, розвинену уяву; специфічні риси особистості (сміливість, готовність до ризику, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм); специфічні провідні мотиви (необхідність реалізувати своє «Я», бажання бути визнаним, творчий інтерес, захопленість творчим процесом, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах праці); комунікативні можливості; здатність до самоврядування; високий рівень загальної культури.

Зазначимо, що креативне освітнє середовище характеризується управлінням навчальною діяльністю, до складу якої входять логічні та евристичні засоби пізнання, репродуктивні й творчі методи. Багатофакторність умов, від яких залежить успішність навчання, зумовлює необхідність залучати прогресивні методи й технології.

З метою підвищення якості університетської освіти та переходу на креативні технології сьогодні для ЗВО є актуальним створення спеціальних аудиторій та залів бібліотек з відкритим доступом, з єдиною навчально-інформаційною мережею, що допомагає отримувати навчальну інформацію в різних формах, що дає змогу зрушити внутрішню мотивацію студента, інтерес до навчального предмета, розкриває креативні якості та фантазію суб'єкта освіти. Ми розглядаємо інтерактивне навчання як один із видів навчання, що сприяє креативному розвитку особистості майбутнього вчителя. Так, сутність навчального процесу в умовах інтерактивного навчання полягає в тому, що навчання здійснюється в процесі постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання та навчання співпраці. І викладач, і студент є рівноправними суб'єктами навчання.

Система підготовки майбутніх учителів розвивається та функціонує під впливом певних чинників, що забезпечують, зокрема, різні аспекти й вектори її ціліс-

ності. Так, одним із таких векторів є сама цілісна діяльність майбутнього вчителя з організації інтерактивної технології, що містить взаємозалежні елементи, кожен з яких певною мірою самостійний, має специфічне призначення та інтегративно входить у загальну систему професійної діяльності вчителя.

Серед чинників ми виокремлюємо такі: рівень готовності студентів – майбутніх учителів – до сприйняття нової творчої технології; готовність викладачів закладів вищої освіти до опанування нової технології та передавання знань студентам; готовність викладачів та студентів до креативної взаємодіяльності в навчальному процесі; облік дидактико-методичних аспектів управління навчальним процесом та особливостей його організації під час підготовки майбутніх учителів до застосування інноваційних креативних технологій у їхній професійній діяльності.

Досвідчені викладачі успішно використовують такі прийоми та методи креативної технології, які можна застосовувати на заняттях для того, щоб підвищити творчу й пізнавальну активність студентів: нестандартні прийоми педагогічної техніки – інтелектуальна аеробіка (загадки, завдання на логіку та гнучкість мислення); літературна словотворчість (студентам пропонується буквально за хвилину продовжити фразу, написати вірші); педагогічний диктант (наприклад, знання педагогічних термінів); перегляд та аналіз способу взаємодії в процесі реалізації креативної технології.

Висновки. Отже, креативна педагогічна технологія – це й алгоритм для діяльності, і процес творчої діяльності педагога та студента. У саме поняття творчої діяльності ми вкладаємо індивідуальні здібності та можливості, рівень підготовленості до творчості, самоповагу, активне усвідомлення себе в соціальній та духовній культурі, що визначає вибір цілей, добір матеріалу.

Формування креативної особистості в процесі професійного становлення майбутнього вчителя, підготовка його до педагогічної творчості – це проблема, розв'язання якої на сьогоднішній день продовжується. Узагальнений досвід та спостереження свідчать про те, що процес формування педагогічної творчості в майбутніх учителів не призведе до ефективних наслідків, якщо не буде передбачено його органічну єдність зі становленням креативної особистості, формуванням уміння сприймати педагогічну діяльність як творчий процес.

Отже, зауважимо, що креативна особистість майбутнього педагога, безсумнівно, є сьогодні одним із цільових орієнтирів на шляху професійного становлення, що сприяють виявленню творчої активності учня та розвитку його як цілісної інтегральної особистості, здатної жити й працювати в умовах відкритого європейського простору.

Література:

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі*. Житомир : Вид-во ім. І.Франка, 2012. С. 14–41.
2. Балахтар В. В. Креативний потенціал як показник професійного становлення фахівців з соціальної роботи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. Херсон : Гельватика, 2018. № 4, 167–171.

3. Гаваші С. Й., Лалакулич М. М. Креативність як умова самореалізації фахівця. *Проблеми сучасної психології*, 2013. № 21, 57–68.
4. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання, 1999. 36 с.
5. Павленко В. В. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства. Житомир : ФО-П Левковець Н. М., 2018. 154 с.
6. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи. Київ : ТОВ Філ-студія, 2006. 320 с.
7. Сисоева С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Київ : Поліграфкнига, 2006. 406 с.
8. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2011. 628 с.

References:

1. Antonova, O. Ye. (2012). Sutnist poniattia kreatyvnosti: problemy ta poshuky [The essence of the concept of creativity: problems and searches]. *Teoretychni i prykladni aspekty rozvytku kreatyvnoi osvity u vyshchii shkoli*. Zhytomyr: Vyd-vo im. I.Franka. Pp.14–41. [in Ukrainian].
2. Balakhtar, V. V. (2018). Kreatyvnyi potentsial yak pokaznyk profesiinoho stanovlennia fakhivtsiv z sotsialnoi roboty [Creative potential as an indicator of professional development of social work specialists]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Psykholohichni nauky*. Kherson : Helvatyka, 4, Pp. 167–171. [in Ukrainian].
3. Havashi, S. Y., Lalakulych, M. M. (2013). Kreatyvnist yak umova samorealizatsii fakhivtsia [Creativity as a condition for self-realization of a specialist]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 21, Pp. 57–68. [in Ukrainian].
4. Moliako, V. O. (1999). *Psykhologichna hotovnist do tvorchoi pratsi [Psychological readiness for creative work]*. Kyiv : Znannia, 36 p. [in Ukrainian].
5. Pavlenko, V. V. (2018). *Kreatyvnist osobystosti yak faktor innovatsiinoho rozvytku suspilstva [Individual creativity as a factor of innovative development of society]*. Zhytomyr : FO-P Levkovets N. M., 154 p. [in Ukrainian].
6. Podoliak, L. H., Yurchenko, V. I. (2006). *Psykhologhiia vyshchoi shkoly [Higher school psychology]*. Kyiv : TOV Fil-studiia, 320 p. [in Ukrainian].
7. Sysoieva, S. O. (2006). *Pidhotovka vchytelia do formuvannia tvorchoi osobystosti uchnia [Teacher preparation for the formation of the student's creative personality]*. Kyiv : Polihrafknyha, 406 p. [in Ukrainian].
8. Turkot, T. I. (2011). *Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Higher school pedagogy: a study guide for students of higher educational institutions]*. Kyiv : Kondor, 628 p. [in Ukrainian].